

Ovo je moja stijena. Greben na vjetrometini, nekoliko kvrgavih borova. Dolazim ovamo uvečer da bih odozgo promatrao kuću. Sjedim na rubu provalije. Krošnje mi se pod nožnim prstima toliko njišu da od vrtoglavice moram podignuti pogled. Cesta, polja, selo. Vraća li se tko automobilom, skreće među kuće, prašina zasvjetluca nad oranicama. Naša je kuća okupana suncem, izgleda mi kao da je odavno dovršena. Ne vidim da se na zapadnom zidu trusi žbuka. Ne vidim ni obrasli vrt, ne vidim voćke poharane plijesni. Ljeto je. Ljeto kakvo sam oduvijek priželjkivao. S malenom i Christinom.

\*

Kada smo prvi put zajedno došli u selo, planinske su se jarebice blistavo nadvijale nad asfaltom. Prozori su nam bili spuštene, i vozili smo se kroz planine, prašnjavim cestama, uz drvorede krajobraza. Malena je bila uistinu malena. Spavala je u sjedalici.

Pokatkad bi joj se stopala trznula u snu. Nije se zapravo probudila ni kada smo je umotali u maramu za nošenje. Samo je podignula glavu i opet mi je spustila na ramena. Posrednik nas je vodio od kuće do kuće. Pokušavao sam mirisati, osluškvati, vidjeti. Malena mi je drijemala na trbuhu. Osjećao sam se kao oklopljen njezinom toplinom, nedodirljiv, nepovrediv. Jedna je kuća bila sva pljesniva. Osjećali smo kako se probijamo kroz nečiji otpor. Druga je zaudarala na staru mast i svađe. U nekoj pak trećoj zrak je bio vodenast. Sve sam se vrijeme pokušavao sjetiti jesam li ikada ovdje bio s Vitom. Katkad bi mi se učinilo da jesam, ali nama je kao djeci susjedno selo bio drugi svijet. Rijetko se tko osvrtao za nama. A i općenito nismo susreli nikoga koga sam poznao. Posrednik je bio neki bljedunjav tip u odijelu. Zaostao mu je jedan čuperak na bradi kada se brijao. Malena je sada povremeno okretala glavu s jedne na drugu stranu. Bila je nevjerojatno topla, puna života. Zbog nje smo hodali od vrta do vrta, razgledavali pljesnive prostorije, spuštali se u neosvijetljene podrumne, sve dok nismo pronašli kuću s voćnjakom. Marelice, jabuke i trešnje. Ni ovdje mi se nisu ukazala lica, nisam se sjećao glasova. I bilo je dobro da je tako.

\*

Niski hodnik, lijevo kupaonica, kroz čiji se prozor vide ruže, dnevni boravak i kuhinja, uska vrata ostave. Možda ćemo srušiti zid između kuhinje i boravka i ugraditi staklenu stijenu s pogle-

dom na vrt. Tako to zamišljamo, Christina i ja; ona svaki dan našim starim automobilom odlazi na posao, a ja ostajem kod kuće. Najprije sam renovirao dječju sobu. Malena spava u sjeni voćki. Christina je htjela bijele, a ne ružičaste zidove. Kupili smo namještaj od borovine i na tapete naslikali lišće, vitice vinove loze i cvjetove, kao da se vrt proteže i unutra. Susjedna je soba naša, niski krevet, ormar. I mi vidimo voćke. Kada dokasna budni ležimo i razgovaramo, oko nas se njiše šiprag sazdan od noći, zvijezda i lišća. A imamo i treću sobu, neuređenu, oronulu. Zaključali smo vrata da malena ne ulazi. Žbuka je gruba i pomalo vlažna, kao da je u nekom trenutku kroz zidove prodrila kiša.

\*

Kada sam se do mile volje preko nožnih prstiju nagledao kuće, prijedem na zapadnu stranu grebena održavajući ravnotežu na nekoliko usjeklina, i bacim pogled na drugo selo, ono u kojemu smo Vito i ja živjeli kao djeca. Odavde mogu gledati i naprijed i natrag. Na jednoj je strani kuća u kojoj Christina sada stavlja malenu na spavanje. Na drugoj selo moga djetinjstva. Dijeli ih vijugava ulica koja se gubi u šumskim predjelima, a onda opet izvire između polja kao ljeskavi zavoj. Suton traje cijelu vječnost, sa sjenama dužima i od onoga što ih baca. Krošnje se njišu. Sve se kovitla. Sve se komeša. Vito, koji sada stanuje dolje uz Labu, Christina, malena, jučer, danas. Kada se sve tako kovitla, znam da je vrijeme da se spustim, položim dlanove na pješće-

njak, siđem onom vječito istom stazom sa željeznim klanfama i drvenim daskama kojom sam prolazio još s Vitom. Danju ima ljudi, teškom se mukom preko usjeklina i izbočina probijaju do vidikovca s limenim vjetrokazom. Navečer više nema nikog. Iz kamina i pukotina isparava ostatak vlage.

\*

Dok sam još s Vitom sjedio na grebenu, večeri su bile beskrajne, a tako i planine. Vito, štrkljavac. I ja – mops. Ne debeli, nego samo nabijeni mops, ni debeo ni mršav. Tako su nas znali dolje u selu, u selendri na koju smo odavde pljuvali: na školu, mesnicu, pekarnicu, trgovinu, ribnjak za crpljenje vode u slučaju požara, onaj u središtu mjesta, koji iz godine u godinu sve više obrasta trstikom. Od svih večeri s Vitom najviše sam zapamtio onu kada smo spasili punoglavce. Izlovili smo ih iz lokvi kakvih je bilo posvuda na grebenu. Migoljili su se u vodi koja samo što nije presušila, između lišća i mulja. Podignuli smo ih na ruke, promatrali im svjetlucave oči, tečne obrise tijela i pustili ih da se uvuku u staklenke. Zatim smo ih teglili, spuštajući se stazom s ljestvama i klinovima. Prvo bi sišao jedan, pa bi mu drugi pružao staklenke. Smijali smo se kada smo stigli do šume. I još smo se smijali kada smo među stablima jurili do sela. Sunce je bilo nisko na obzoru. Staklenke u rukama svijetlile su nam poput lampiona. Šumu smo uskoro ostavili za sobom i potrčali preko polja. Pojma nismo imali koliko punoglavci trebaju kisika, hoće li se

ugušiti ako ne požurimo dovoljno. Trčali smo, trčali, provlačili se između vrtova i kuća dok konačno nismo stigli do ribnjaka. Legli smo potrbuške na rub betona, odvrnuli poklopce i objema rukama spustili staklenke u vodu. Punoglavci su nakratko kao mrtvi plutali na površini vode. A onda ipak odgmizali svojim putem. Još smo nekoliko minuta sjedili i promatrali vodu, dok i zadnji punoglavac nije nestao u trstici. Pa smo pošli kućama. Vito je na zasljepljujućem suncu izgledao još mršavije nego inače. Dva smo se ili tri puta okrenuli, mahali si, i tada obojica skrenuli u svoje ulice. Ljudima su bili otvoreni prozori. Čuo sam glasove, radijske prijemnike, posuđe, i razmišljao o punoglavcima, kako će narasti sada kada imaju dovoljno mjesta za sebe.

\*

Svaki smo se dan zavlačili duboko u šumu, gdje se stijenje smještalo između debala poput kuća. Pješčenjački grad, samo za nas. Šuljali smo se stjenovitim uličicama, istraživali gromadu po gromadu. Neke su stijene bile niske, plosnate, mnoge ne više od dva, tri metra. Druge su u podnožju bile strme, ali bi se onda zaravnale. Treba ti hvat ili dva, i već si prošao najgori dio. Neke su pak bile strme sa svih strana, obrasle mahovinom i prošarane borovim iglicama. Bili su to zeleni gorostasi prema kojima smo podizali oči pune strahopoštovanja. Izbliza su ispuštali slatkastu aromu truleži i života. Monoliti na koje se nismo usudili penjati. Znali smo da se na njih nitko nije popeo, bili su terra

incognita, zeljasto zeleni, tako smiješni u usporedbi s grebenima i vrhovima. Vikendima su selom prolazili pravi penjači. Čuo bih im glasove među kućama, iako ustvari nisu bili nimalo bučni. Gledao bih za njima i pokušavao zamisliti njihov svijet. Mislio sam da ću i ja tako daleko dogurati, samo ako se budem dovoljno penjao našim gradom u stijenama. Vito i ja sjedili bismo u školi, držeći ruke pred sobom na klupi, bile su ispucale i pune krasta. Velike ruke, koje bi nas mogle odvesti bilo kamo. Mogle su ispisivati naučene riječi, i računati zadatke, ali zapravo su bile stvorene za to da nas podignu na onu jednu gromadu koju smo pronašli u našem gradu u stijenama, drukčiju od svih ostalih. Nalazila se na podnožju grebena s kojeg smo spasili punoglavce, s njegove južne strane. Kolos koji je erozija srušila sa samog vrha. Jednom se stranom naslanjao na glatku stijenu grebena. Tu se smjestila jaruga puna borovih iglica kojom se moglo uspuzati. Poslije postaje još strmije, no tko se uglati u jarugu, ukliješti između dviju stijenki, taj će se lako uspeti. Samo što to nismo htjeli. Nas je zanimala ona druga strana, okrenuta od grebena. Ondje je postojala blago ukošena ploča, visoka možda sedam metara. A potom strmina. Ispupčena stijenska, izbočenje koje se tek na vrhu opet izravnavalo. Između ploče i izbočenja vidjeli smo uski zavoj, tu se vjerojatno moglo stati kao na vijencu. U mislima sam već nebrojeno puta prošao taj uspon. U mislima sam znao kako na ravnoj ploči moram rasporediti težinu, kako se mogu povući gore služeći se grbama i ulegnućima. No na izbočini mi je mašta stala. Nisam mogao zamisliti pokret koji

bi odgovarao tom mjestu. Ali pasti nećemo. U to smo se uvjerali. Vito i ja. Za dugih smo se poslijepodneva šuljali uokolo, zakoračili bismo na početnu točku, ali nismo nastavljali, kao da smo se samo htjeli uvjeriti da bismo mogli, kada bismo baš željeli. Sjeli bismo na male stijene oko te velike gromade. Bila su to topla sjedišta, u visini pravih stolaca. Kad bi se malko potrudio, mogao bi si naći položaj u kojemu se možeš udobno smjestiti i promatrati nebo. Jedna od tih stijena postala je Vitovim usudom, ali to još tada nismo znali. Kada god bi nas uhvatila želja, sjedili bismo ondje i proučavali našu zamišljenu liniju, dok bi se oblaci i krošnje borova stapali u njišuću cjelinu.

\*

Krajem svibnja iz podruma sam izvadio majčin novi konop za rublje. Nije to bio jedan od onih tankih konopaca obloženih plastikom. Naše je uže bilo pleteno, debelo kao prst i grubo. Ne sjećam se više jesam li stvarno mislio da će nam poslužiti. Konop mi je bio potreban kao što je penjačima potrebna užad i, ako smo htjeli biti kao oni, morali smo ponijeti ovaj konop. Neko smo vrijeme razmišljali o tome da posudimo ili ukrademo pravo penjačko uže, ali nismo ni za koga u selu znali da se bavi penjanjem. Na penjanje su dolazili ljudi iz grada.

Krenuli smo jednog četvrtka. Imali smo samo četiri školska sata. Vani je sve bilo svježije, zeleno i visoko. Zakoračili smo na stubište pred školom i žmirkali na svjetlu. U mislima sam već

proživljavao našu pobjedu. Ući ćemo u trgovinu, kupiti limunadu, sjesti na rub ribnjaka i ogledavati se.

Konop za rublje već smo prije nekoliko dana sakrili u rupu u stijeni, da ga zaštitimo od kiše. Kada smo stigli, namotao sam ga u labavu hrpu, vidio sam da tako rade penjači. U načelu nam je obojici bilo jasno da se samo Vito može penjati. Vito je bio žilav i visok. Mogao je dosegnuti mjesta koja ja nisam. On je bio onaj mršavi, gipki – a ja niži i zdepastiji mops. Snažan sam bio, to da, ali i težak. Dogovorili smo se igrati kamen, škare, papir. Vjetar je šištao u krošnjama nad nama. U kraćim, snažnim naletima. Počinjemo. Kamen. Škare. Papir. Gledam Vitovu ruku: škare. Gledam svoju, kao da mi više ne pripada: škare. S ceste smo čuli kako se automobil penje iz doline. Jedan od rijetkih automobila u ovo vrijeme na cesti. Opet je sve utihnulo. Kamen. Škare. Papir. Ovaj sam put prvo pogledao svoju ruku. Zatim, kao na usporenoj snimci, Vitovu. Na časak sam pomislio da je i on stisnuo šaku, ali odjednom sam shvatio da mu je ruka ispružena. Možda je u posljednjem trenutku još ispružio prste. A možda sam se prevario, možda je otpočeka tako bio naumio.

Znači, ja. Nisam se prepirao. Nisam se žalio da je Vito varao. Ako je i varao, onda sam ili ja bio prespor ili on prebrz. Pogledao sam konop za rublje, očima pratio svaku vijugu, zavrtjelo mi se u glavi. Vjetar je opet zahukao u krošnjama. Nalet mi je u kosu otpuhnuo borove iglice. Vito je sjeo na jednu od onih manjih stijena, onih s kojih bismo gledali u nebo. Podbočio je glavu i promatrao me. Kao u transu oko trbuha sam zavezao konop.

Ako na nešto nisam računao, onda je to bio poraz. Uvijek mi je bilo jasno da će se Vito penjati. U oštrom podnevnom svjetlu, bio bi elegantna silueta, gipka sjena.

Osjećao sam bilo na vršcima prstiju. Dlanovi su mi bili vlažni. Stopalom sam zakoračio na onu ukošenu ploču, uspravio se, podignuo i drugu nogu. Škripalo mi je pod potplatima. Tada mi se tlo istrgnulo pod nogama. Pao sam naprijed i skliznuo natrag.

Daj, hajde više, rekao je Vito.

Zadahtao sam, osjetio krv na dlanovima i stopalima. Izuo sam cipele, pa čak i čarape, popravio konop za rublje oko struka i zakoračio. Ovaj su put stopala izdržala. Pješčenjak je bio topao i grub. Na ploči je bilo grba i ulegnuća. Pravio sam manje korake, oslanjao se rukama. S mukom sam puzao, trljao se o stijenu, uspinjao se. Da sam bacio pogled iza sebe, bio bih shvatio koliko sam visoko. Ali gledao sam gore, otesao borove iglice s gazišta i sve se više drhtavo povlačio, dok za nekoliko minuta nisam mogao dosegnuti nadsvođeni zavoj koji smo odozdo vidjeli. Opipao sam i pronašao hvatište, privukao stopala i odjednom se mogao uspraviti na stijenci. Pred očima su mi bile samo litice. Nisam više vidio vlastita stopala. Njih sam gurnuo što sam dublje mogao u zavoj na kojemu sam mogao balansirati samo udesno i ulijevo.

Tada sam ipak spustio pogled.

Ugledao sam Vita, zabačene glave, kako si rukom zaklanja oči da bolje vidi. Kao tanka pupčana vrpca, konop za rublje visio je preko ukošene ploče koja nam je odozdo izgledala ravno. Sada

sam vidio koliko je strma. Lijevo mi je koljeno nemirno poskočilo. Vratiti se nisam mogao. Odozdo je ovaj dio stijene izgledao čak i pomalo smiješno. Ali sa zavoja je pogled bio zastrašujući, kao kada na bazenu stojiš na tornju, pogledaš u vodu i tek onda pojmiš visinu.

I? doviknuo je Vito.

Prisilio sam se ponovno podignuti pogled, prema ravnijem dijelu stijene, i prepoznao sam nekoliko rupa. Pomaknuo sam se udesno, bliže vanjskom rubu stijene, dok ispruženom rukom nisam mogao dosegnuti oko njezina ruba. Činilo mi se kao da grabim golemo uho, čvrsto sam ga zgrabio i visoko se stopalima odgurnuo o trbuh stijene, podignuvši se gore. Uspio sam se i nalijevo za nešto uhvatiti. Još nekoliko drhtavih poteza i gore sam. Blizu su mi bile krošnje borova. Vjetar je blago puhao, zamijetio sam da mi prsti krvare i da su mi potkoljenice izranjavane. Dolje je stajao Vito, visoki Vito, ali sada umanjen, iz ove perspektive zbijen. U ruci je držao labavi kraj konopa za rublje.

Baci ga samo dolje, povikao je. Ne treba mi.

Odvezao sam konop i bacio jedan kraj. Možda je Vito mislio da će se, ako sam ja, mops, uspio, i on lako uspeti. Vezao se, u svakom slučaju, nije. Svakako mu ne bi pomoglo, ali ipak sam se tko zna koliko puta zapitao što bi bilo kad bi bilo.

Sjećam se da sam Vitu doviknuo da i on izuje cipele, ali nije htio. Brzo se uspeo preko pola ploče i polako mi nestajao iz vida. Zatim je sve utihnulo. Danas mi se čini kao da je prošla čitava vječnost a da Vita nisam ni vidio ni čuo. Tada uopće o tome

nisam razmišljao. Sjedio sam i osjećao se nevjerojatno laganim. Mops je stigao na vrh, ja sam stigao na vrh. U desnoj sam ruci još osjećao spasonosno hvatište, ono oštro obrubljeno uho, u koje su mi se prsti uklopili kao saliveni.

Pa što radiš toliko dugo? viknuo sam u prazninu.

Uživam u pogledu.

Gdje si? viknuo sam dolje, legao na trbuh i povukao se što sam bliže rubu provalije mogao, ali Vita nisam vidio.

Stižem, odjeknulo je odozdo.

Mislim da je Vitova glava nakratko izvirila preko trbuha stijene. A onda je nestao. Začuo se zvuk trljanja, tupi udarac i struganje. Ne sjećam se više je li Vito vrisnuo ili ga ja nisam mogao čuti kako vrišti. Odjednom je ležao na dnu. Nekoliko sam sekunda sjedio na vidikovcu kao ravnodušan promatrač, sve dok nisam shvatio da mi najbolji prijatelj nepomično leži dolje. Svjetlost se ljeskala. Vito. Stijenje. Šuma. Zamrznut nevjerojatan trenutak, prizor toliko svijetao, toliko zasljepljujući da su mi niz obraze potekle suze. Odjednom sam ja bio taj koji je vrištao. Kada sam ostao bez zraka, vrisak mi se vratio kao jeka. Uspravio sam se, oteturao s vidikovca do nakošene škrbine gdje sam se bio stisnuo u pukotinu koja je završavala u jaruzi punoj borovih iglica. Leđa naslonjenih na jednu, a stopalima na drugu stranu, klizio sam dolje metar po metar. Ja sam kriv, pomislio sam. Ja. U tom me trenutku ta pomisao nije paralizirala, više mi je ulila snagu. Spustio sam se u jarugu, klizio na hlačama dok nisam stigao do Vita. Ni dan danas ne znam kako sam se domogao

sela. Sjećam se beživotna Vitova tijela na leđima. Saginjao sam se da bih ga mogao nositi prebačenog preko ramena. Kako bih se rado bio uspravio, ali Vito bi onda skliznuo s mene, ruke su mu bile kao gumice koje su se prividno širile. Na listove mi je kapala krv. Soptao sam. Jurio sam koliko su me noge nosile jer nisam znao koliko krvi ima u tijelu, odakle curi i što će se dogoditi ako sva isteče. Selom je vladao popodneveni mir. Nikoga nisam vidio ili sam barem mislio da nikoga ne vidim. Nitko me nije dozivao, kao da se sve to dogodilo u nekom drugom svijetu u kojemu postojimo samo Vito i ja. U svijetu, nevidljivom, neprobojnom, u kojemu sam ostao samo ja, sve dok se preda mnom nije pojavio školski domar. Osjetio sam kako postajem lakši. Jiří je odjednom u naručju držao Vita. Čuo sam Jiříja kako vrišti kao što sam i ja vrištao. Čuo sam kako se selo budi. Došli su ljudi. Podignuli su me i odnijeli u školu. Vita odonda više nisam vidio. Odveli su me u bolničku sobu, oprali i polegli na ležaj od umjetne kože. Zažmirio sam i trudio se nestati. Iza vjeđa mi je svijetlilo jarko crveno svjetlo. Mislio sam da mi to Vitova krv teče kroz oči. Netko mi je stisnuo ruku. Poznavao sam tu ruku. Majka me uspravila, natočila mi malo vode. Oteturao sam s njom iz sobe. Vani na stubama malko sam se pribrao i otrgnuo. Otrčao sam niz stube. Majka me dozivala. Okrenuo sam se, pokušao se nasmiješiti, slegnuo ramenima. Suze su joj navrle na oči. Svom sam preostalom snagom otrčao u šumu i, drhtureći, sjeo na greben. S njega sam promatrao selo i pokušavao raspoznati bilo kakav znak onoga što se upravo dogodilo. Ništa nisam vidio. Nije bilo

policije. Nije bilo kola Hitne pomoći. Kao da sam si Vitov pad samo umislio. Desna mi je ruka pulsirala kao da se još držim za ono spasonosno hvatište.

\*

Među stablima je sumračno. Dok prelazim ulicu, iz smjera branjevine čujem glasove. Prasak mopeda. Možda mladići koji ovamo dolaze cugati. Brzinski se još pomokrim u šumi, na rubu ponora starog kamenoloma, niz koji smo Vito i ja uvijek prije ciljali. Šojka zakriješti. S obližnjeg šumskog puta ponovno se čuje buka mopeda. To je zadnje što čujem.

Kada ponovno dođem sebi, omotan sam kukuljicom crnila. Ne znam je li mi nešto s očima ili je zaista tako mračno. Popipam si kukove, noge mi se čine ukliještene, i tek se tada sjetim da sam mokrio niz ponor kamenoloma. Neko vrijeme ništa ne vidim, dok ne shvatim što je gore a što dolje. Okrećem glavu i prepoznajem nekoliko zvijezda. Moped se više ne čuje. Borovi šušte. Stopala su mi ledena. Boli me kao da me probija nešto oštro, ali to je samo hladnoća. Treba mi nekoliko minuta da se vratim na put. Pao sam, mokreći u ponor kamenoloma. Nasmijem se. Krv mi curi niz potiljak. Kosa mi je slijepljena, majica kratkih rukava poderana. Nad poljima se prostire golemo noćno nebo. Kako mi je sve ovo vrijeme nedostajala Mliječna staza. Ovdje je još ima. Proteže se sve do grada.

Jedva nam raspoznajem kuću. Svi su prozori u mraku. Sudeći

po sazviježdima, prošla je ponoć. Podižem vrata ograde da šarke ne zaškripe, prekoračim vrt, pod stopalima osjetim vlažnu travu. Ne želim probuditi Christinu, pokušavam biti tiho u kuhinji, ali ipak odjednom stoji preda mnom.

Pao sam u ponor starog kamenoloma, kažem.

Christina me odmjerava. Zatim se uspne stubama i vrati s kutijom prve pomoći.

Isperi to, kaže.

Priđem sudoperu, pridržim glavu pod slavinom. Pecka me. Napipam kvrgu i posjekotinu. Dok sjedam za kuhinjski stol, Christina privuče stolac iza mene. Spustim bradu na prsa. Kada Christina završi, rukama mi obgri prsni koš, spusti glavu na rame. Njezina me kosa škaklja. Lijepo miriše. Okrenem se, ali ona ustane, ustukne korak. Dobaci mi poljubac. I ode. Šum bosih stopala iščezne u hodniku na katu. Zatvaraju se vrata spavaće sobe. Što još? pomislit će Christina. Što još?

\*

Lišće treperi oko nas. Christina u polusnu gurne dlan u moj, ali ja ne znam gdje sam. A još sam k tome ja bio taj koji je nagovorio Christinu da dođemo ovamo, u ovu kuću, ove prostorije. U to je vrijeme Christina bila trudna, a ja ushićen idejom neba, širokog neba, visoko iznad žitnih polja svoga djetinjstva. U tim bih trenucima oživio, u smiraj svakog dana, u onih pola sata koje bismo proveli u krevetu jedno pokraj drugog, dok sam joj govo-

rio o svemu tome. Oko nas bi izbljedjeli država i grad. Izbljedio bi osjećaj tuđine. Spavali smo skupa, oprezno, jer je i malena već bila tu. A ja sam bio prisutniji nego ikad. Možda se zato Christina vratila sa mnom, jer je mislila da ću i ja tako pronaći put natrag. K sebi, k njoj. Ne znam.